

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १२५ व्या
जयंती निमित्त निवडक दलित वस्त्यांचा
सर्वांगीण विकास करणे.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: दवसू २०१६/प्र.क्र. १५६/अजाक
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
तारीख: १२ ऑगस्ट, २०१६

वाचा -

- १) शासन निर्णय क्रमांक: दवसू २०११/प्र.क्र. ४४२/अजाक, दि. ५/१२/२०११
- २) शासन निर्णय क्रमांक: सान्यावि-२०१५/प्र.क्र. १६३/बांधकामे दिनांक ९ ऑक्टोबर, २०१५

प्रस्तावना -

दलितवस्ती सुधारणा योजना या योजनेअंतर्गत ग्रामीण व शहरी भागातील अनुसूचित जाती, नवबौद्ध घटकांच्या व्यक्तींना त्या राहत असलेल्या वस्त्यांमधून मुलभूत सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी अशा दलितवस्त्यांना अनुदान देण्यात येते. संदर्भ क्र. १ वरील शासन निर्णय दि. ५/१२/२०११ अन्वये, शासनाने ग्रामीण दलितवस्त्यांकरीता नागरी सुविधा पुरविण्यासाठी देण्यात येणाऱ्या अनुदानाच्या रकमेत, लोकसंख्येच्या प्रमाणात वाढ करण्यात आली असून, सदर योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीकरीता मार्गदर्शक तत्वे विहित करण्यात आली आहेत.

सन २०१५-१६ हे वर्ष भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार भारतरत्न, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे १२५ वे जयंती वर्ष असून हे वर्ष शासनाने, “समता व सामाजिक न्याय” वर्ष म्हणून साजरे करण्याचा निर्णय घेतला आहे. भारतीय राज्य घटनेमध्ये स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व व एकात्मता इ. तत्वांचा समावेश करण्यात आला आहे. राज्यघटनेमध्ये अनुसूचित जाती, अनुसूचित जनजाती, इतर मागासवर्ग, महिला व दुर्बल घटकांना समान संधी उपलब्ध व्हावी म्हणून विविध कलमान्वये, उपाययोजना केलेली आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक, राजकीय व आर्थिक क्षेत्रातील योगदान अत्यंत महत्वाचे असून, आधुनिक भारत घडविण्यामध्ये त्यांचा मोलाचा वाटा आहे. त्यांच्या प्रती कृतज्ञता व्यक्त करण्यासाठी आणि संघर्षाची समाजाला प्रेरणा मिळावी म्हणून शासनाने हे वर्ष “समता व सामाजिक न्याय वर्ष” घोषित केलेले आहे. या वर्षानिमित्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कार्याची, विचारांची व व्यक्तीमत्वाची ओळख समाजातील उच्चभ्रू घटकांपासून तळागाळातील व्यक्तीपर्यंत व्हावी यादृष्टीने या वर्षात विविध उपक्रम हाती घेण्यात आले आहेत. यामध्ये मुख्यत्वे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे लंडन येथील वास्तव्य असलेले घर विकत घेवून, त्याचे स्मारक बनविणे, अनुसूचित जातीतील मुला-मुलींसाठी शासकीय वसतीगृहे सुरु करणे, मुंबई, पुणे व नागपूर महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये अनुसूचित जातीतील नोकरी करणा-या महिलांसाठी वसतीगृहे सुरु करणे,

इंदुमीलच्या जागेवर राष्ट्रीय स्मारक बनविणे तसेच त्याबरोबरच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विचारांचा प्रसार व प्रचार सर्व घटकांमध्ये पोहचविण्यासाठी परिसंवाद, चर्चासत्रे, कार्यशाळा, प्रदर्शने आयोजित करणे, इ. कार्यक्रम हाती घेण्यात आलेले आहेत. याच उपक्रमाचा एक भाग म्हणून राज्यातील निवडक दलित वस्त्यांचा सर्वांगीण विकास करण्यासाठी विशेष योजना कार्यान्वित करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. आता शासनाने यावर सर्वंकष विचार करून खालील प्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय -

अनुसूचित जाती व नवबौद्ध घटकांच्या वस्त्यामध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १२५ व्या जयंती वर्षानिमित्त १२५ निवडक गावातील दलित वस्त्यांचा सर्वांगीण विकास करण्यासाठी सदर योजनेला मान्यता देण्यात येत आहे. दलित वस्ती असलेल्या गावांची निवड करण्यासाठी खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे.

अ) राज्यातून एकूण १२५ गावांची / दलित वस्त्यांची निवड करण्यासाठी खालील प्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे.

समिती रचना पुढील प्रमाणे राहिल:-

अ.क्र.	अधिकारी व पदाधिकारी	पद
१.	मंत्री, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	अध्यक्ष
२.	राज्यमंत्री, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	उपाध्यक्ष
३.	सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	सदस्य
४.	आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
५.	महासंचालक, बार्टी पुणे	सदस्य
६.	उपसचिव, सामाजिक न्याय विभाग,	सदस्य सचिव

दलित वस्तींची गावे निवडीचे निकष :

१. या योजनेअंतर्गत १२५ निवडक गावातील दलित वस्त्यांची निवड करण्यात यावी.
२. यामध्ये अनुसूचित जातीकरिता राखीव असलेल्या मतदार संघातील लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या गावांचा/वस्तींचा समावेश करण्यात यावा.
३. ज्या दलित वस्त्यांमध्ये मुलभूत सोयी-सुविधांचा अभाव आहे अशा वस्त्यांचा प्राधान्याने विचार करावा.
४. सदर दलित वस्त्यामधील नागरी सुविधांची कामे शासनाच्या प्रचलित कार्यपध्दती अवलंबून व नियमाप्रमाणे करावीत.

दलित वस्तीचा सर्वांगीण विकास योजनेअंतर्गत घ्यावयाचे विविध उपक्रम.

१. पाणीपुरवठा मलनिसारण, जोडरस्ते, अंतर्गत रस्ते, गटार बांधणी, वीजपुरवठा, विद्युत पथ दिवे / सोलर दिवे, सार्वजनिक विहीर खोदाई व दुरुस्ती इत्यादी.
२. समाज मंदिर बांधकाम, जुने समाज मंदिर असेल तर त्याची दुरुस्ती अथवा पुनर्बांधणी करणे.
३. समाज मंदिराचे बांधकाम, जागेची उपलब्धता पाहून जी+१ असे करता येईल.
४. समाज मंदिरामध्ये वाचनालय, संगणक केंद्र (इंटरनेटसह), व्यवसाय प्रशिक्षण शाळा, व्यायामशाळा (सर्व साहित्यासह) व छोटे सुसज्ज सभागृह असावे.
५. समाज मंदिरामध्ये महिला बचतगट प्रशिक्षणवर्ग, आरोग्य शिबीरे, व्यसनमुक्ती व अंधश्रद्धा निर्मुलन प्रचार व प्रसार कार्यशाळा, कौशल्य विकासावर आधारीत प्रशिक्षण इ. कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात यावे.
६. निवड केलेल्या वस्तीमध्ये सामाजिक न्याय विभागाच्या विविध योजना, विविध महामंडळाच्या योजना कौशल्य विकासावर आधारीत प्रशिक्षण कार्यक्रम यांची एकत्र अमलबजावणी करण्यात यावी.
७. वस्तीतील युवकांसाठी युवा नेतृत्व शिबीर व कौशल्य विकासाबाबत प्रशिक्षण देण्यात यावे.
८. अंगणवाडी, बालवाडी यासाठी स्वतंत्र सुविधा उपलब्ध करून देण्यात याव्यात.
९. स्मशानभूमी अद्यावत सोयी सुविधा तयार करण्यात याव्यात. ज्याठिकाणी स्मशानभूमीसाठी जागा नसेल अशा ठिकाणी ग्रामपंचायत ग्रामसभेचा ठराव करून, खाजगी जमीन संपादीत करावी. त्यासाठी शासनाकडून या योजनेअंतर्गत निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल.
१०. दलित वस्तीतील प्रत्येक घराला वीज कनेक्शन, पाणी, नळ योजनेची जोडणी व गॅस कनेक्शन इ. सुविधांचा आढावा घेऊन पुढील कार्यवाही करावी.
११. या योजनेअंतर्गत समाविष्ट वस्तीतील प्रत्येक घरासाठी जागा उपलब्ध असल्यास स्वच्छतागृह उपलब्ध करून द्यावा. त्याव्यतिरिक्त वैयक्तीकरित्या जागा उपलब्ध नसल्यास सार्वजनिक स्वच्छतागृहे बांधण्यात यावीत.
१२. निवड केलेल्या वस्त्यांची सर्वरूपी विकास दोन वर्षात पूर्ण करण्यात यावा.

इतर अटी :-

१. सदर गावांची निवड प्रस्तावित समितीमार्फत सदर शासन निर्णय निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून १५ दिवसात करण्यात यावी.
२. लोकसंख्येसाठी २०११ ची जनगणना आधारभूत धरण्यात यावी.

३. निवड केलेल्या वस्त्यांना महापुरुषांची नावे देण्यात यावीत. उदा. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विकास ग्राम, संत रोहिदास विकास ग्राम, सावित्रीबाई फुले विकास ग्राम, राजर्षि शाहू महाराज विकास ग्राम, महात्मा फुले विकास ग्राम, रमाई आंबेडकर विकास ग्राम, लोकशाहीर आण्णाभाऊ साठे विकास ग्राम इ.
४. निवड केलेल्या गावांच्या दलित वस्तींचा विकास आराखडा स्थानिक जनतेच्या मदतीने वस्तीच्या गरजा विचारात घेऊन तयार करावा. त्यासाठी प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण यांचे स्तरावर स्वतंत्र मानद वास्तुरचनाकार यांची नियुक्ती जाहिरातीद्वारे प्रस्ताव मागवून सामाजिक न्याय विभागामार्फत करण्यात यावी. मानद वास्तुशास्त्रज्ञांकडून अंदाजपत्रक व आराखडा सहाय्यक आयुक्त समाजकल्याण यांनी उपायुक्त यांचे मार्फत आयुक्त समाज कल्याण यांना सादर करावा.
५. योजनेसाठी निवड झालेल्या गावामध्ये ग्रामस्वच्छता अभियान प्रभाविपणे राबविण्यात यावे.
६. योजनेअंतर्गत करण्यात येणारी बांधकामे सार्वजनिक बांधकाम विभाग / बांधकाम विभाग जिल्हा परिषद यांचेमार्फत करण्यात यावी.
७. योजनेसाठी प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता देण्याचे अधिकार वित्तीय अधिकाराप्रमाणे आयुक्त, समाज कल्याण यांना राहतील तसेच या योजनेसाठी लागणारा निधी वितरीत करण्यासाठी, “आहरण व संवितरण अधिकारी” म्हणून आयुक्त, समाज कल्याण यांना घोषित करण्यात येत आहे. त्यांनी आवश्यक ती निधी संबंधित जिल्ह्यांचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण यांना उपलब्ध करून द्यावा.
८. या योजनेच्या अमंलबजावणीसाठी जिल्ह्यातील विविध विभागाच्या अधिका-यांना, संबंधित दलित वस्त्यांचा सर्वांगीण विकास होण्याच्या दृष्टीने निमंत्रित म्हणून सहभागी करून घ्यावे व त्यांच्या विभागाच्या विविध योजनांचा लाभ, वस्तीच्या विकासासाठी व व्यक्तीसाठी करून द्यावा.
९. सदर बांधकामाचे पर्यवेक्षण प्रादेशिक स्तरावरील मानद वास्तुशास्त्रज्ञ यांच्यामार्फत करण्यात यावे.
१०. या योजनेवरील खर्च हा मागणी क्र. एन-०३, मुख्य लेखाशीर्ष :- २२२५ - अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण, ०१-अनुसूचित जातीचे कल्याण, ७८९-अनुसूचित जाती घटक योजना, ०२- भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची १२५ वी जयंती साजरी करणे, (योजनांतर्गत-दत्तमत्त) लेखाशीर्ष -२२२५ डी ८२३ या लेखाशीर्षाखाली सन २०१६-१७ मध्ये करण्यात आलेल्या तरतुदीमधुन खर्च टाकण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०८१२१४४६५९६९२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(भा. र. गावित)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. सर्व मा. मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. सर्व मा. विधानसभा सदस्य व विधान परिषद सदस्य
५. मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. उप्पर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव / सचिव सर्व प्रशासकीय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. महालेखापाल (लेखापरीक्षा) महाराष्ट्र-१, मुंबई
८. महालेखापाल (लेखापरीक्षा) महाराष्ट्र-१, नागपूर.
९. महालेखापाल (लेखा व अनुयोता) महाराष्ट्र-१, मुंबई
१०. महालेखापाल (लेखा व अनुयोता) महाराष्ट्र-१, नागपूर
११. अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
१२. निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई
१३. विभागीय आयुक्त, सर्व
१४. जिल्हाधिकारी, सर्व
१५. आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे
१६. महासंचालक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.
१७. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषदा
१८. सर्व सह/उप सचिव, अवर सचिव, कार्यासन अधिकारी, सा.न्या. व वि.स.वि.
१९. उपआयुक्त, समाजकल्याण, सर्व प्रादेशिक विभाग
२०. सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण, सर्व जिल्हे
२१. निवड नस्ती.